

Justitiedepartementet

ju.remissvar@regeringskansliet.se

ju.L5@regeringskansliet.se

Remissvar över promemorian Straffansvar för psykiskt våld (Ds 2022:18)

Dnr Ju2022/02651

Straffansvar för psykiskt våld

Inledande synpunkter

Hovrätten instämmer i den bedömning som görs i promemorian att psykiskt våld genom upprepat kontrollerande och kränkande beteende framstår som klandervärdt och att det i och för sig finns ett behov av ett straffrättsligt skydd mot psykiskt våld.

En annan fråga är dock om det straffrättsliga skyddet mot psykiskt våld bör stärkas genom ytterligare kriminalisering. Såsom konstaterats i promemorian finns redan i dag goda möjligheter att inom det nuvarande straffrättsliga systemet beakta vissa former av psykiskt våld. I promemorian redogörs för att det finns klandervärda beteenden som i dag inte omfattas av det straffbara området. Hovrätten delar den uppfattningen. Enligt utredaren beror dock denna brist delvis på att befintliga straffbud inte tillämpas på psykiska företeelser i den utsträckning som reglernas ordalydelser tillåter. Att så är fallet kan enligt hovrätten inte utan vidare likställas med att sådana psykiska företeelser faller utanför det straffbara området.

När det t.ex. gäller bestämmelsen om grov kvinnofridskränkning anförs i promemorian att det i praktiken krävs att fysiskt våld har utövats vid åtminstone något tillfälle för att den bestämmelsen ska kunna tillämpas. Hovrätten kan inte helt ansluta sig till den uppfattningen. Det finns, vilket också nämns i promemorian, exempel i praxis där rubriceringen grov kvinnofridskränkning använts trots att fysiskt våld inte ingår i åtalet. Det finns således inget rättsligt hinder mot att tillämpa de grova fridskränkingsbrotten på rent psykiska företeelser så länge dessa kan inordnas under något av de brott som anges i bestämmelsens brottskatalog. Den omständigheten att nuvarande praxis oftast förutsätter att fysiskt våld förekommit vid åtminstone något tillfälle kan i och för sig anses otillfredsställande men utgör inte ett övertygande argument för ytterligare kriminalisering. Enligt hovrätten borde det finnas utrymme för praxis att utvecklas genom att fler åtal väcks för flera av de gärningar som tas upp i promemorian och som ryms inom befintlig lagstiftning.

Förslaget om psykisk misshandel

Hovrätten noterar inledningsvis att handlingsrekvisiten såväl i bestämmelsens första som andra led är mycket allmänt hållna. Såsom anförs i promemorian kommer därför vitt skilda gärningar att omfattas av straffbudets tillämpningsområde. När det gäller kränkande gärningar i bestämmelsens första led beskrivs de straffbara gärningarna som ett handlande som tydligt strider mot allmänna normer för vad som är anständig behandling av andra. I denna formulering måste anses inrymmas klandervärda handlingar men också ageranden som visserligen kan sägas gå utanför vad som är anständig behandling av andra men som trots det är relativt harmlösa och därför inte bör vara straffbara. Liknande invändningar kan riktas mot rekvisitet ”utöva otillbörlig kontroll” i bestämmelsens andra led. Hovrätten anser därför att förslaget är problematiskt ur legalitetshänsyn, eftersom det får anses svårt för en enskild att på förhand avgöra vilka beteenden som kan komma att omfattas av det straffbara området.

Därtill framstår det som oförutsebart när straffansvar inträder. Enligt promemorian fullbordas brottet först när det är fråga om upprepade gärningar och det är enligt hovrätten inte helt tydligt vad som krävs för att rekvisitet ”upprepat” ska vara uppfyllt. Eftersom många av de gärningar som föreslås omfattas av bestämmelsen inte i sig är straffbara när kravet på upprepning inte är uppfyllt framstår det som oförutsebart att en icke straffbar gärning tillsammans med andra icke straffbara gärningar kan läggas samman till ett brott. Den konstruktionen har visserligen godtagits gällande brottet ofredande (se t.ex. rättsfallet RH 58:83), men när det som i det här fallet handlar om att icke straffbara ageranden läggs samman till ett förhållandevis allvarligt brott gör sig legalitetsaspekterna gällande med särskild styrka.

Hovrätten anser vidare att tillämpning av den föreslagna bestämmelsen kan antas bli förenad med betydande bevisvärigheter. I ett åtal för psykisk misshandel kommer åklagaren att behöva specificera ett flertal konkreta gärningar i tid och rum som tillsammans ska vara av så upprepad karaktär att den utsatte lever under vad som i promemorian betecknas som en våldsregim. Kravet på upprepning synes alltså vara högre ställt än vad som gäller för de grova fridskränkningssbrotten. Eftersom förslaget får anses ta sikte på kränkningar och kontrollerande beteende av mer vardaglig eller lindrig karaktär än de brottsliga kränkningar som redan omfattas av t.ex. de grova fridskränkningssbrotten, kan svårigheterna för brottsutredande myndigheter att prestera utredning om tillräckligt många gärningar antas bli särskilt stora, eftersom den utsatte kan ha svårt att i efterhand redogöra för sådana vardagshändelser som ligger långt bak i tiden. Därtill kan antas att sådana utredningar kan komma att bli mycket resurskrävande. De erfarenheter från Danmark som redovisas i promemorian (avsnitt 6.2.6) och i Brottsförebyggande rådets remissvar ligger enligt hovrätten i linje med det nu sagda. Mot den bakgrunden måste ifrågasättas om promemorians förslag uppfyller kravet på att kriminalisering endast bör användas om straffsanktionen utgör ett effektivt medel för att motverka det icke önskvärda beteende som ska beläggas med straff.

Slutligen konstaterar hovrätten att den föreslagna bestämmelsen om psykisk misshandel har ett skyddsintresse som i stor utsträckning överlappar med skyddsintresset bakom de grova fridskränkningssbrotten. Frågan om brottslighetskonkurrens behandlas i avsnitt 10.1.5 i promemorian och regelkonkurrens mellan psykisk misshandel och de grova fridskränkningssbrotten

berörs där endast kortfattat. Frågan om regelkonkurrens mellan dessa brott bör därför belysas ytterligare i det fortsatta lagstiftningsarbetet.

Sammantaget anser hovrätten att förslaget i promemorian om att införa brottet psykisk misshandel i 3 kap. 5 a § brottsbalken inte bör genomföras med hänsyn till legalitetsaspekterna m.m. som nu redogjorts för. Hovrätten avstyrker därmed förslaget.

Övrigt

Hovrätten delar den uppfattning som framförs i promemorian att ett närståenderekvisit inte bör införas för att avgränsa det straffbara området.

Det finns en tydlig överlappning mellan rekvisiten i brottet förolämpning enligt 5 kap. 3 § brottsbalken och det första ledet i den förslagna paragrafen om psykisk misshandel samt bestämmelsernas skyddsintresse, dvs. den utsattes självkänsla. Genom att lägga till förolämpningsbrottet i brottskatalogerna för de grova fridskränkingsbrotten, olaga förföljelse och hedersförtryck utökas möjligheterna att beakta det straffvärda i upprepade förolämpningar. Hovrätten instämmer således i utredarens bedömning att brottet förolämpning bör infogas i brottskatalogerna i 4 kap. 4 a, b och e §§ brottsbalken.

Åtalsregleringen för ärekränkingsbrotten

Hovrätten ansluter sig till den bedömning som görs i promemorian, dvs. att i de fall ett ärekränkingsbrott ingår i ett åtal för de grova fridskränkingsbrotten, hedersförtryck eller olaga förföljelse, kan åtal väckas oberoende av åtalsregleringen i 5 kap. 5 § brottsbalken.

Hovrätten har inga synpunkter på den föreslagna lagändringen.

Hovrätten noterar slutligen följande. En situation som kan tänkas uppkomma är att ärekränkingsbrott ingår i ett åtal för ovan nämnda sammansatta brott men där en domstol finner att den tilltalade inte ska dömas för ett sådant sammansatt brott. Om domstolen i stället dömer särskilt för samtliga eller några av de brott som ingår i åtalet, torde åtalsregleringen i nämnda paragraf medföra att åtalet för ärekränkingsbrott inte kan prövas i sak om åtalsvillkoren inte är uppfyllda (jfr rättsfallen NJA 1970 s. 258 och NJA 1981 s. 513). Det kan ifrågasättas om denna ordning är helt tillfredsställande med hänsyn till det som anförs i promemorian angående samhällets intresse av att beivra brott i nära relation och hedersrelaterade brott. I övrigt har hovrätten ingen erinran mot utredningens resonemang och bedömningar i fråga om åtalsreglerna för ärekränkingsbrotten.

Denna remiss har handlagts av hovrättspresidenten Anders Hagsgård, hovrättsrådet Christina Fleur och tf. hovrättsassessorn Fredrik Wågman, referent.

På hovrättens vägnar

Anders Hagsgård

Fredrik Wågman